

РЕЦЕНЗИИ И АНОТАЦИИ
REVIEWS AND ANNOTATIONS„ПОРИВЪТ КЪМ ДАЛЕЧИНАТА“:
ЧОВЕКЪТ И МОРЕТО В ТВОРЧЕСТВОТО НА БОРИС АПРИЛОВ

Мария Русева

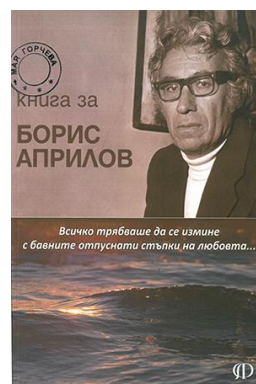
Софийски университет „Св. Климент Охридски“

<https://doi.org/10.70300/n1EdyM7Q01qEzX>

Резюме: Рецензията представя „Книга за Борис Априлов“ (2025) от Мая Горчева, в която е направена ценна литературноисторическа реконструкция, която не просто извежда творбите на Атанас Василев Джавков от полето на забравата, но и проследява в хронологичен план развитието на писателя с оглед на променящите се контексти на времето преди и след 1944 г., както и след 1989 г. Монографията представя журналистическата му дейност през публикации в периодичния печат, както и писателската му кариера като автор на маринистични текстове, на литература за деца, на театрални пиеси и др. Специално внимание е отделено на т.нар. литература от чекмеджето – повести и романи, публикувани с няколкогодишно забавяне в края на 80-те и началото на 90-те години, в които се засягат философско-екзистенциални въпроси, както и проблеми на творческия Аз. Независимо обаче от жанра, в който твори – на репортажа, импресията, разказа, повестта, романа и др., в творбите на Борис Априлов като водеща се утвърждава връзката между човека и морето, както и присъщата за крайморското градско живеене атмосфера.

Ключови думи: Борис Априлов; маринистика; космополитизъм; литература и журналистика; книги от чекмеджето; архив

„Книга за Борис Априлов“ от Мая Горчева (2025) представя задълбочен аналитичен прочит на литературното наследство на Атанас Василев Джавков. След публикуването през 2013 г. „Деликатните настроения на Борис Априлов“ новата книга се явява втора монография, която засвидетелства дългогодишния интерес на изследователката към творчеството на писателя. „Книга за Борис Априлов“ проследява в детайли разностранния творчески опит на Джавков, като се спира както върху амплото му на репортер, така и върху облика му на писател.

Потърсени са спецификите при преплитането на двете професии, които сформират отличителния синтез на неговото авторско присъствие. Независимо обаче от жанра, в който твори – на репортажа, импресията, разказа, повестта, романа и др., както в ранните му, така и в по-късните му творби като водеща се утвърждава връзката между човека и морето, както и присъщата за крайморското градско живеене атмосфера.

В „Книга за Борис Априлов“ е направена ценна литературно-историческа реконструкция, която не просто извежда творбите на Борис Априлов от полето на забравата, но и проследява в хронологичен план развитието на писателя с оглед на променящите се контексти на времето преди и след 1944 г., както и след 1989 г. Поместената в края на книгата библиография хвърля светлина върху положения прецизен издирвачески труд – към изследването са привлечени не само публикуваните приживе книги на автора, но и множество публикации в периодичния печат, както и редица архивни материали и документи. Важно е да се отбележи и приносът на авторката както за реабилитирането на Априлов в литературния и културния живот през десетилетията от втората половина на 30-те до 90-те години на XX век, така и за утвърждаването му като значим писател, допринесъл за развитието на теми като космополитизма и маринистиката в българската литература.

В първата глава, именувана „Моят Бургас“ в очите на един млад репортер на „Бургаски фар“, оживява бургаското градско пространство от 30-те години – със стихийността на протичащите модернизационни процеси, както и с многоликостта на културния и събитийния крайморски живот. С навлизането в ранното творчество на писателя във фокуса на внимание попада замисленият проект „Моят Бургас – репортажи“ – „една от несбъднатите книги на модерната българска литература“ (Gorcheva 2025, 19). Макар и останал неосъществен, замисълът на Борис Априлов е частично реализиран на страниците на в. „Бургаски фар“ и продължението му – в. „Народен фар“. Проследяването на серията от репортажи на Априлов, както и направеният цялостен преглед на теченията на изданието от страна на изследователката въвличат читателя в автентичната атмосфера на пристанищния град. Космополитният образ на града прозира както от новините и рекламите, така и от киноафишите, културните афиши и подлистници. Направените наблюдения са допълнени с публикации от издания като „Вечерна бургаска поща“, „Народен глас“, „Заря“ и др. Изведена е тезата за подчертаната художественост на репортажите на Атанас Джавков, която съществено се различава от стерилната документалност на публицистичните вестникарски жанрове – „Можем да ги определим като фикционални разкази, които преливат в репортаж, или обратно, със същата правомерност: като репортажи, които съдържат фикционален разказ“ (Gorcheva 2025, 96). А художествените елементи се разпознават

дори на ниво избор на псевдоним (Морянин) и на заглавия за подлистниците („Драски на къси вълни“, „Софийски акварел“ и др.)

По-нататък бургаската топография е допълнена с картини от повестта „Далечно плаване“ (1988), както и от ръкописи и фрагменти от незавършени текстове от архива на писателя („Траверстаун“, „Мълчанието на света“, „Солената вода“ и др.) Темата за морето остава водеща, като е симптоматична връзката, изградена между ранните репортажи и по-късните му текстове, писани през 80-те години – отделни образи на моряци, рибари и скитници „стават герои от автобиографичната късна проза“ (Gorcheva 2025, 128). Момчето разказвач от разглежданите повести прекрочва границите между два несъвместими свята – от една страна, на динамично развиващия се морски град и курортен център, а от друга страна, на аутсайдерите, населяващи периферния пристанищен квартал.

Втората глава „Изваждайки от чекмеджетата“ се съсредоточава както върху заниманията на Борис Априлов в годините на социализма, така и върху поредица от ръкописи, които могат да бъдат определени като „книги от чекмеджето“ и се свързват със зрелия му творчески период. Очертани са онези „островчета“ на относителна безопасност“ (Gorcheva 2025, 223), в които писателят се приютава и същевременно се дистанцира от идеологическите повели – в създаването на хумористични текстове; на литература, предназначена за деца; на пиеси за куклен театър; на сценарии за филми; на маринистика и др. Утвърждава се тезата за „изплъзването“ на писателя от „капаните на конюнктурните слави и падения, но и отминаването на признанието“ (Gorcheva 2025, 223). Заетата сравнително неутрална позиция на свой ред позволява относителната свобода на вглеждането в далечината – към морския хоризонт, през перспективата на светогледа на морския човек.

В тази глава е отделено специално внимание на художествените похвати, с които борави Априлов, както и на експерименталните елементи на стила и жанра в неговите произведения. В творчеството му се наблюдават автотекстуалност, автобиографичност, както и разработка на абсурдни сюжети, в които биха могли да бъдат разпознати дълбоко екзистенциални и философски размисли. Разгърната е проблематиката на текстове като повестта „Овъркил“, романа „Великата суета“ и др., които над десет години след написването си все пак успяват да стигнат до печат – в края на 80-те и началото на 90-те години. В тях на преден план е изведена темата за твореца и творческия акт, като е интересно наблюдението, което прави Мая Горчева по повод символиката на употребявания от Борис Априлов термин на яхтсмените *overkeel* (обозначаващ „преобръщането на яхтата с кила нагоре и мачтата надолу“, Gorcheva 2025, 272), а именно за „творчеството като „овъркил“, като себенадмогване; жестокото убийство на своето първично безформено – и гениално аз“ (Gorcheva 2025, 250).

Третата глава има семплото заглавие „Додатък“, но по своето естество задава ключови по-широки контексти при осмислянето на творчеството на

Борис Априлов. В първата част на главата изследователката навлиза в богатата мрежа от интертекстуални препратки в Априловата проза както към значими автори от българската литература (Константин Константинов, Емилиян Станев, Александър Вутимски, Валери Петров и др.), така и в международен план (Артур Шопенхауер, Херман Мелвил, Съмърсет Моъм, Ърнест Хемингуей, Джек Лондон и др.). Наситеното с цитатност творчество е осмислено в поне две посоки – като знак за вдъхновителите на Априлов, както и като израз на високата литературност на неговия авторски подход.

Също така, изключително продуктивен изглежда изборът във втората половина на главата да се изгради панорамен поглед към литературния образ на морето в българската литература, в хода на който текстовете на Атанас Джавков са вписани сред ключови маринистични творби на Матвей Вълев, Яна Язова, Върбан Стаматов, Славчо Чернишев и др. Образът на морето е осмислен през идеята за метафизична необятност, но и още – като пораждащ „жажда за простор и откривателство“ (Gorcheva 2025, 415). Морето привлича погледа на човека едновременно със своята пространствена монолитност и динамична/стихийна актуалност.

В рамките на третия дял важно място е отделено на приносната издателска дейност на дъщерята на Борис Априлов – Джина Василева, която подготвя и публикува девет тома събрани съчинения с текстове на своя баща. Ключов е избраният издателски подход да бъдат предложени варианти на творбите „не по последната публикация, а според авторските ръкописи“ (Gorcheva 2025, 393), с надеждата, че по този начин се предава тяхната най-автентична авторова версия.

Не на последно място, бих искала да обърна внимание върху старателно подбраните изображения към книгата на Мая Горчева – те са ценно допълнение, което не просто разгръща въображението на четящия с визуални илюстрации, но и нерядко придава допълнителен смислов обем на изложените тези и наблюдения. „Книга за Борис Априлов“ повежда читателя както по стъпките на младия репортер Атанас Джавков в пристанищния квартал, така и към творческия лабиринт на зрелия писател Борис Априлов, вгледан в далечината на безпределния морски хоризонт.

ЛИТЕРАТУРА

ГОРЧЕВА, М., 2025. *Книга за Борис Априлов. Всичко трябваше да се измени с бавните отпуснати стъпки на любовта...* София: Литературен форум, 486. ISBN 978-954-740-168-6.

REFERENCES

GORCHEVA, M., 2025. *Kniga za Boris Aprilov. Vsichko tryabvashe da se izmine s bavnite otpusnati stapki na lyubovta...* Sofia: Literaturen forum, 486. ISBN 978-954-740-168-6.

“THE URGE TOWARDS THE HORIZON”: MAN AND THE SEA IN BORIS APRILOV’S WORKS

Abstract: *This article reviews “A Book for Boris Aprilov” (2025) by Maya Gorcheva, a monograph that offers a significant literary-historical reconstruction of the work of Atanas Vasilev Dzhavkov. Gorcheva’s study emphasizes Dzhavkov’s contributions to Bulgarian literature, situating his creative trajectory within the shifting political and cultural contexts of the periods before and after 1944, as well as the post-1989 transition. The monograph examines his journalistic output in the periodical press and his literary production across diverse genres, including maritime prose, children’s literature, dramatic works, etc. Particular attention is devoted to the so-called “literature from the drawer” – novels published belatedly in the late 1980s and early 1990s – which engage with philosophical and existential themes and explore the dilemmas of the creative self. Across all genres – reportage, impressionistic sketches, short stories, novels, etc. – Aprilov’s work consistently affirms the profound connection between human experience and the sea, alongside the distinctive atmosphere of coastal urban life.*

Keywords: *Boris Aprilov; maritime prose; cosmopolitanism; literature and journalism; “literature from the drawer”; archive*

Assist. Prof. Maria Ruseva, PhD
Sofia University St. Kliment Ohridski,
Faculty of Slavic Studies
15 Tsar Osvoboditel Blvd.
ORCID: 0000-0003-4408-1247
E-mail: m_ruseva@slav.uni-sofia.bg